

NOVA GALIZA

1 DE FEBREIRO DE 1938

ARTISTAS GALEGOS COA HESPAÑA LEAL

Unha exposición de cadros e estampas de Arturo Souto está aberta en Bruselas. En calquer tempo tería sido ouxeto da mais intelixente e viva atención a obra de Souto n'aquela cidade, non porque denantes d'agora tivera sona alí o seu arte — como non fose nos circos dos artistas e dos críticos —, senon por se tratar d'un público solerte — sexa por natureza ou por educación — que atina decotío a ver a plenitude, a gracia, o mérito, no arte velho ou novo que se lle presenta, sen se fiar somente de carteis ou de sonas elaboradas. Suposto o mesmo fío de maturidade, o mesmo intre do seu vieiro artístico, Souto — dicimos — tería conquistado alí, n'outra sazón, a mesma confianza inmediata, e loubas quizais distintas, mais equivalentes. Pero, sen dúbida, oxe hai que engadir á regalía estética o entusiasmo que os seus cadros despertan como testimoños da nova sensibilidade o de brío civil d'un artista nas presentes circunstancias. Non é somente a traxedia d'Hespaña o que sacobeixan pra os belgas esas obras de Souto, senon tamén unha san, acesa e flamexante fe nas virtudes inesgotábeles que soergueron ao povo en armas. O lume himnico d'ises cadros, o limpo arrebatado conque algúns d'eles cantan, poden tanto ou mais que os millores discursos. E por isa razón, Souto é oxe sen dúbida — como o está sendo Castelao dende eiquí — un dos mais compridos *embaixadores* con que Hespaña conta.

Que iste artista é galego é cousa ben sabida, mais non quizais plenamente entendida. Certos malfadados tópicos — xuízos d'eses en bruto, como croios, que veñen estorbando o mutuo amor e recoñecimento dos países hispánicos — presentan a Galiza como o país da queixa, sen distinguir antre a queixa lírica — que é a mais transparente — e a simple mimosidade dos que se renden deseguida ao sufrimento. Non. A nosa gente é dura, sofrida, e sabe calar cando así o pide a dinidade. Talvez cala demais, ou topa n'un trasmundo sereo un sosego nostálxico que dinifica e eleva a sua dôr. D'ise mesmo fondo, que non é fatalismo, senon sentimento d'infinitude, saca amén Galiza a sua forza himnica — como se mostra en Souto —; o seu rigor tráxico e xustizero, cheo de coraxe, de varonía e d'intelixelza — como se mostra en Castelao —, o seu sentido mitolóxico, no que o mundo revélase a un tempo manso como unha pomba i en ausoluto poderoso com'un ollar de Zeus tran-

25 cts.

REVISTA QUINCENAL
DOS ESCRITORES GALEGOS
ANTIFEIXISTAS • Redacción:
Av. 14 de Abril, 442
BARCELONA

N.º 15

Artistas gallegos con la España leal

Una exposición de cuadros y estampas de Arturo Souto se halla abierta en Bruselas. En cualquier otro instante habría sido objeto de la más inteligente y viva atención la obra de Souto en aquella ciudad, no porque allí tuviese fama su arte antes de ahora — como no fuese en los círculos de los artistas y los críticos —, sino por ser aquél un público avisado, sea por naturaleza o por educación, que de costumbre atina a ver la plenitud, la gracia, el mérito, en el arte viejo o nuevo que se le presenta, sin fiarse sólo de carteles o de famas elaboradas. Supuesto el mismo grado de madurez, igual momento en su proceso artístico, Souto — decimos — habría conquistado allí, en cualquier momento, la misma confianza inmediata, y loas quizá distintas, pero equivalentes. Mas hoy, sin duda, hay que añadir al goce estético el entusiasmo que sus cuadros despiertan como testimonios de la nueva sensibilidad y del brío civil de un artista en las presentes circunstancias. No es sólo la tragedia de España lo que para los belgas patentizan esas obras de Souto, sino también una sana, encendida y flameante fe en las virtudes inextinguibles que levantaron al pueblo en armas. El fuego himnico de esos cuadros, el limpio arrebatado con que algunos de ellos cantan, consiguen tanto o más que los mejores discursos. Y por esta razón Souto es hoy, sin duda — como lo está siendo Castelao desde aquí... — uno de los más eficaces embajadores con que España cuenta.

Que este artista es gallego es cosa bien sabida, pero acaso no plenamente entendida. Ciertos malhadados tópicos — juicios de esos en bruto, como guijarros, que vienen entorpeciendo el mutuo amor y reconocimiento de los países hispánicos — presentan a Galicia como país de la queja, sin distinguir entre la queja lírica — que es la más transparente — y la simple mimosidad de los que presto se rinden al sufrimiento. No. Nuestra gente es dura, sufrida y sabe callar cuando así lo impone la dignidad. Quizá calla demasiado, o halla en un trasmundo sereno una quietud nostálgica que dignifica y eleva su dolor. De un fondo así, que no es fatalismo, sino sentimiento de infinitud, saca también Galicia su fuerza himnica — como se muestra en Souto —; su rigor trágico y justiciero lleno de coraje, virilidad e inteligencia — como se muestra en Castelao —; su sentido mitológico en que el mundo se revela a un tiempo manso como una paloma y en absoluto poderoso como una mirada de Zeus tranquilo — según se ve en

quío — según se vé nas fragas, ceos e viventes fantesías de Colmeiro —; o seu misterio cristaiño, no que concepto e sentimento compenétranse — como no arte de Maside —; e, en fin, a «novidade» primixenia, a un tempo afiada e cuase que infantil, do seu agreste humor, como s'amostra en fresquísimas cantigas — e nos deseños de Seoane. Adrede non mentamos agora mais que artistas, pra chegar ao remate d'ista pequena glosa — pequena dada a amplitude do asunto — sinalando iste feito : dos cinco artistas nomeados, os catro que por sorte están ceibes traballan oxe c'unha ardenza exemplar, e coa mais indiscutíbele honestidade, a favor da Hespaña leal. No meio de tantas causas de tristura, alédanos comprobar, outra volta mais, que a estética galega é cabaleirosa, e poder tributar aos nosos artistas o mesmo afervoadado homaxen que aos nosos combatentes.

bosques, cielos y fantasías viviente de Colmeiro —; su cristalino misterio, en que concepto y sentimiento se compenetrán — como en el arte de Maside —; y, en fin, la «novidad» primigenia, a un tiempo aguda y casi infantil, de su agreste humor, como se muestra en fresquísimas canciones — y en los dibujos de Seoane. Adrede no mencionamos ahora más que artistas para llegar al fin de esta pequeña glosa — pequeña dada la amplitud del asunto — señalando este hecho: de los cinco artistas citados, los cuatro que por suerte se hallan en libertad trabajan hoy con un ardor ejemplar, y con la honestidad más indiscutible, a favor de la España leal. En medio de tantas causas de tristeza nos alegra comprobar de nuevo que la estética gallega es cabaleirosa y poder tributar a nuestros artistas el mismo ferviente homenaje que a nuestros combatientes.

DESEÑO d'ARTURO SOUTO

A FALA I-O HOME

Por J. OTERO ESPASANDIN

Duas direccións fundamentaes podemos sinalar — ben nidias desde o premeiro intre — na loita dos galeguistas por unha amplexa autonomía. Uns víamos n'ela o xeito de dinificar a língoa rexional como un dos modos primordiais de restituir ao labrador e ao mariñeiro o sentido do seu propio valer, da súa dinidade desfeita por un castelán mesto, de curial, usado como medio d'ispresión por unha burocracia somisa ao cacique, docil istramento seu. O castelán servía pra acorrallar ao labrador, para entregalo cinguido de pes e mans aos desaforos da lei, sempre desviada a favor das crases privilexiadas, non samente pol-o seu orixe, senon pol-os intérpretes encargados de aplicala ás realidades da vida rural. De tal xeito o castelán legal tiña marcado a súa impronta na carne campesí, de tal xeito valéndose d'él, o caciquismo trastocara o orden das estimacións humás, que o galego incapaz de se ispresar en castelán levaba n'él un fondo conflito d'inferioridade. Fuxíase de falar galego como quen fuxe de levar un seño infamante; a rapaza de servizo ao voltar ao seu povo, tiña vergonza de falar galego; talmente lle pasaba ao indiano. Era preciso poñer a careta do castelán pra se sentir persoa, pra alternar coa xente de «calidade», pra faguer cara aos desmáns da lei. Calquera probe diaño que por calquera circustanza falase un castelán sen tacha, tiña xa unha ventaxa frente ao campesiño incapaz de choutar fora dos moldes da língoa nai.

Por outra parte o galego é quen mais ten mester d'unha plea confianza en si mesmo, por ser o mais forzado ás aventuras. Necesita sentirse dono de si mesmo, con fe nos seus propios destinos pra faguer frente a unha vida azarosa á que ten de lanzarse por fondas razóns económicas. Galiza é un país emprobecido por unha política de rapiña, pol-a incultura fomentada por unha economía rudimentar e embrutecedora. Para se librar de trampas — na que o mergullan os tributos e os pleitos — o galego ten que emigrar a todol-os países onde faga falla un traballo rudo. Pode ser «siringueiro» na cunca do Amazonas, fogoeiro na mariña de guerra norteamericana en tempo de maniobras, carrexador de moelle na Habana, segador en Castela, canteiro en Navacerrada ou nos Pirineos. Si é da veiramar todol-os mares lle son coñecidos, todol-os productos terán pasado pol-as suas mans desde o petróleo ao té ou a seda, desde a madeira ás salazóns. O galego é por todo iso o home mais universal que existe por imperativos económicos e o mais limitado en canto a reclamar consideracións, pois decote non cree moito en si mesmo nin se estima.

Pra lle restituir a fe primixenia en si mesmo era preciso soerguer a fala galega, para así desarmar o arroallo señoritil, parásito do esforzo diario do traballador. Despoxado da máscara do castelán, como dos seus esbirros e escribanos, o sinistro poder do cacique deixaría paso á forza natural dos valores humáns, e o campesiño da aldea mais arredada non se sentiría desmedrado, senon na súa xusta medida, frente ao funcionario, o crego, o estudante, e non tería porqué se some-

ter ás suas arbitrariedades. Certamente quedarían outras cadeas a cinguilo, mais fortes, si se quer, aínda; pero nunca mais irritantes. Non éramos tan inxenuos como pra ver ligada ao emprego d'unha língoa, por entoñada que esté no espírito, a felicidade d'un povo como o galego; pero teríase dado un paso de xigante.

¿Constituiría para nós un fito derradeiro a revaloración do idioma galego? Aquí dividíanse os criterios, e as duas direccións ditas ao comenzo estremaban a súa mutua contrariedade. Para os que poñíamos a mira na redención económica do povo — que é a redención básica e urxente — a língoa galega non era un fin en si, nin era preciso forzala artificiosamente a competir con outras línguas. Entendíamos que o seu destiño resolvíase, andando o tempo, en esferas de realidade alleas á vontade das persoas; a súa comprida razón de ser — e a do noso respecto e amor a él atopábase, ante todo, no feito da súa viva existencia. A partir do galego como realidade primaria, como medio inmediato d'ispresión, podíamos e debíamos chegar ao coñecimento do castelán, non adeprendido superfizalmente, tal como se reflexa n'unha gramática académica, senon a fondo, como a un organismo vivo, como a un ser en proceso. O galego como língoa do mesmo orixe axúdanos a entender un dos intres de mais engado e vitalidade do castelán e a comprender a súa hestoria; así, aínda sin sermos filólogos, estábamos en mellores condicións que os casteláns pra entrar a fondo — pol-os vieiros d'unha hestoria viva pra nós — na língoa do Alcipreste e de Cervantes; en troques, o castelán podíanos dar seguridade e agrandarnos o hourizonte no coñecimento da nosa língoa nai.

Mais outros galeguistas matinaban d'outro xeito. Era preciso, pra eles, arredar o galego do castelán aínda que houbese que descastalo, impor a manía diferencial por enriba da natureza e da hestoria da nosa língoa, chegando n'ese vieiro ás mais choqueiras improvisacións. Ollábase ao galego como a unha criatura divina inxustamente eclipsada por outra criatura, xa que non diabólica, menos divina que o galego. Fixeran d'él un ídolo e adorábano coa mesma caste de devoción que rende un polinesio aos seus fetiches. Esa aitude non era, certamente, todo o superstizosa que ao primeiro ollar poidera sospeitarse. Non faltaba quen vise no galego un xeito de faguer sobresaír a súa escasa persoa-lidade literaria pra mercar con ela, chegado o caso, unha cátedra de castelán o un lectorado no extranxeiro. Non deixa de ser curioso que os que chegaban a faguer un rito escrupuloso do seu galeguismo e tiñan sempre nos beizos a verba desleigado pra quen no'os seguise na estreitez da súa teima, teñan pasado de enxebres a «castizos» e falen oxe pol-as radios facciosas, a un povo asoballado e escarnecido, da grandeza do tirán que lles prohibe o uso do galego e imponlles suma reverenza pra a xerga marroquí e pra o arroallo cuarteleiro e infatuado con que alí zoan as línguas dos imperialismos invasores.

Pra nós — d'aquela como agora — a reivindicación da fala galega leva aparelhada a do home galego, a de Galiza en canto povo; e mais que un factor d'aislamento é pra nós un pulo poderoso e un vieiro natural cara á universalidade i á libre convivencia. Toda a cultura é unha viva e lograda exteriorización do home, un medio ao seu servizo e un fundamento de comunidade. A nosa fala, que é un feito cultural dos mais lexítimos, avencellado ás tradicións hispánicas e europeas, non pode converterse n'un ouxeto de culto superstizioso, toscamente isolado, senón que ha de servir, pol-o seu celme e pol-a súa estirpe, á dinificación do noso povo, ao seu benestar e ao seu porvir.

Valle Inclán profanado

Una tarde de octubre Don Ramón anunció en Santiago de Compostela, en su «Rosa Mística de Piedra», *La muerte llegará el 6 de enero o no moriré nunca*. Quedamos tranquilamente impresionados ante su serenidad. El día 7 de enero de 1936, fecha emplazada, asistimos a su entierro.

Fué un día todo negro. Caían aguas multiplicadas de Compostela. Tormenta dura. Paisaje y corazones desgarrados. Corredoyra, pintor y borracho, desafió a las torres de la silenciosa Catedral: ¿y vosotras no os hundís?

Don Ramón, siempre Maestro, nos dictó antes de su separación: «Tierra; una piedra del monte Barbanza encima y cuatro tablas. Después flores... muchas flores todos los días.» Para describir el entierro sólo su palabra. Fué su mejor Esperpento. Escena para Hombres. Los que asistieron nunca la olvidarán. Nadie podrá relatarla. A los que no asistieron baste saber que el pueblo le llevó en hombros de la noche... Sonaron golpes en la tierra, acción de la Cabeza del Bautista. Cuatro tablas negras — veinte pesetas aún por pagar — y ramos de Camelias blancas y rojas. Una, besada

en sus labios fríos, para su hija Mariquita...

En el Cementerio lejano unos ojos ágiles descubrieron sobre la caja muerta una pequeña cruz de madera. Saltó un cuerpo joven. Se alzaron dos manos rudas. Gritos y ruidos sordos circularon al borde de la fosa. El ataúd ladeado enseñaba sus líneas rectas sin luz. Aquel hombre joven agarrado a maderas y hierros, con sus dedos ensangrentados, arrancó la cruz y la tiró lejos, tan lejos como su destino. Había adquirido contacto con la muerte. Era un trabajador que sabía de las últimas palabras de Don Ramón María del Valle Inclán.

Y fué su destino. Entre todas las mujeres beatas y hombres oscuros, se decía de boca en oído el nombre que había profanado la Santa Cruz. ¡Es un demonio! ¡Un hereje! ¡Excomunió! ¡Muerte!

Al llegar el fascismo, la primera bala que se disparó en Santiago fué contra aquel joven obrero, último personaje del «ruedo ibérico».

Lo han escogido bien quienes al asesinarlo han querido profanar la memoria de Valle Inclán.

ARTURO CUADRADO

SEGUNDO ALBUM DE CASTELAO

Xa saeu â lus o segundo álbum de Castelao. Leva por título «Atila en Galicia». Baixo este título, de por sí terrorífico, plasma o gran Castelao, as esceas arrepiantes que se dan na nosa Terra. Como o primeiro — «Galicia Mártir» — é un expoñente do dramatismo que acompaña â nosa xente.

As estampas van precedidas d'estas verbas esgrevias: «Moitas veces os mártires crean mundos que os heroes nin tansiquera son capaces de concebir. E na miña Terra comprírase a vontade dos mártires.»

¡Comprir a vontade dos mártires! ¡Qué gran destino dos homes! Eses mártires que sufriron as meirandes torturas, concebidas por feras. Esas nais, tolas pol-a lembranza do fillo que unha noite viñeron

buscar â casa e despois atopouno n-unha estrada, co-as carnes rachadas botando sangue a ríos. Ese estoicismo do que sofre a sega das mans porque ergueu a dereita pechada protestando da tiranía. Eses corpos, cimbreados pol-a forza cósmica, no fondo do mar... ¡canto din do seu martirio! Esa moza garrida que resolta lánzase â morte, diante de consentir o aldraxe... ¡qué outo pon a súa honra! Ese mozo tirado no chan, co-a sen atravesada... ¡qué alentos dá ao valor dos homes! Ese home amarrado a un albre, aseinado despois de presenciar a mais bárbara afrenta contra a sua muller, que alí queda guindada no chan... ¡qué odio desperta nas xentes! Eses santos que van dereitos ao sacrificio... ¡qué seguridade nos dan no trunfo! Ese home que tivo sorte e soio lle fixeron o castigo menor... ¡qué coraxe heroico ten o seu mar-

tirio! Eses evadidos, facendo o supremo esforzo mirando o incerto horizonte...

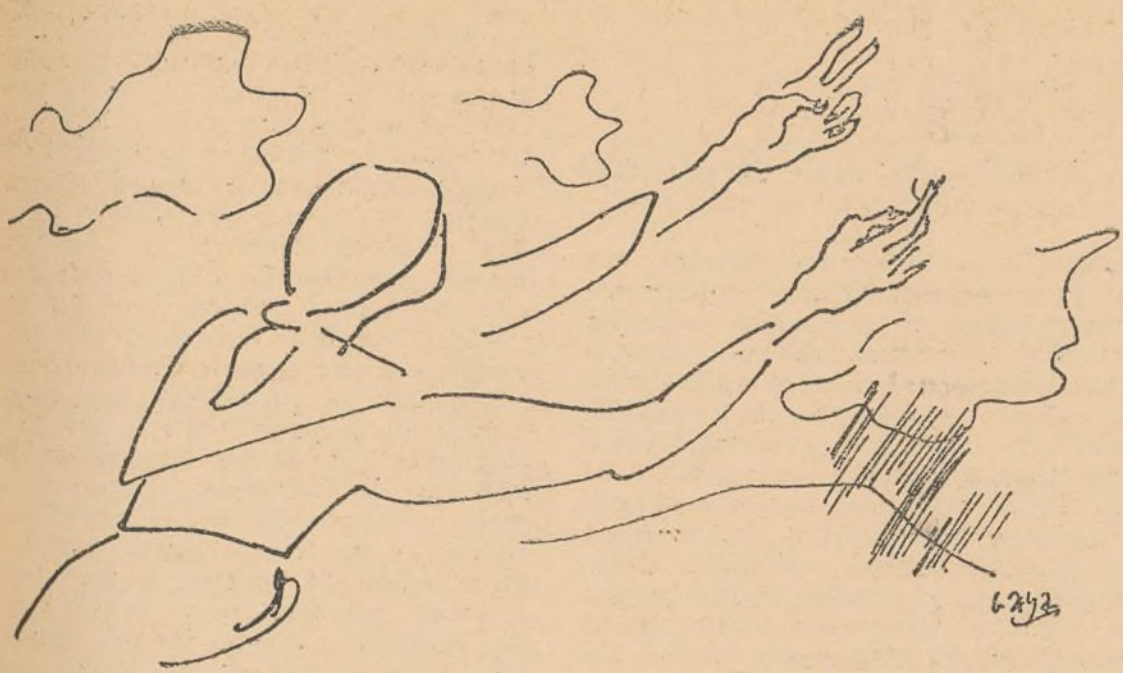
Esta é a trágica realidade na nosa Terra. Estas son as fazañas d'eles. Esa é a súa civilización d'Ocidente. Perante estes feitos ¿qué ser humano non se enche de espanto? Sómente os que defenden esa Hespania podre, os que queren impoñer unha civilización: a do cabalo de Atila.

ENRIQUE LISTER

Enrique Lister, un dos grandes forxadores da defensa de Madrí, foi ascendido a Teniente-Coronel. Procedé das Milizas Populares. D'aquelas Milizas que tanto se cobriron de gloria; das que diron tantos heroísmos. Era nos tempos que se loitaba con fusiles, con fouses, con paus e, moitas veces, coas mans ceibes. Lister estivo na Serra mandando unha compañía do 5.º Reximento. Dende os primeiros intres deixou ver unhas condicións de mando excepcionaes. Era dos xefes que ía diante da tropa nos casos de perigo. Pol-os brillantes feitos que realizou pasou a mandar o 5.º Reximento. Despois, cando se formou o Exército Popular, mandou a 1.ª Brigada Mixta. Os campos de Castela — Talavera, Torrijos, Seseña, Bargas — son testigos da súa abnegación i heroísmo. Agora, en terras aragonesas, deixa un ronsel de feitos heroicos. ¡Castela e Aragón! ¡Canto din estes nomes a un galego...!

Lister é un dos xefes máis populares do noso Exército. De orixen homilde, a súa vida é unha loita continuada. É un galego de nacemento e de sentimento. Foi nado en Calo, preto de Santiago de Compostela. De pequeno ía moito a Santiago. Pasaba pol-as rúas cos zocos novos, calado; levaba ao lombo un saco de piñas pra vender no mercado. Ollaba as pedras i erguía a cabeza sentindo o altor da Catedral. Algo lle decía aquel xigante de pedra â súa imaxinación. Tivo o oficio máis propio do seu temperamento: canteiro. Traballaba a pedra co-a mesma vontade de ferro que máis tarde había-o de levar ao trunfo. Aquel granito de Santiago coñece ben os seus golpes de martelo. Esas mesmas pedras composteláns saben do seu ascenso e sintén lembranzas. — R. C. A.

DESEÑO DE
RAMÓN GAYA

¡EU TIÑA TRES SOLES!

(ROMANCE DA NAI DORIDA)

1

Eu tiña tres fillos,
tres soles eu tiña
Eran meu orgulo,
¡a riqueza miña!

Encanto das mozas,
dos homes cobiza,
mozos tan variles,
outros non había.

Altos coma pinos,
ceibos da maliza,
dos rexeos carballos,
a forteza tiñan.

Daba xenio velos
cand'os tres saían
vestidos de festa
cara ás romarías.

¡E traballadores!
Non porqu'eu o diga,
mais nunca souberon
o qu'era preguiza.

Na súa compañía,
¡qué garbosa eu ía;
Ai, eran tres soles,
¡a riqueza miña!

2

Os ventos trouxeron
as novas da vila.
Falaban de cousas
qu'espanto poñían.

Soldados perxuros,
con dolo e perfidia,
fixéranse donos
de bens e de vidas.

O pobo, enganado,
namentras, morría,
os puños erguendo
ós ceos con ira.

O señor abade
predicou na misa
que agora, salvada,
Hespaña sería.

Ben falou o crego,
¡Unha maravilla!
Mais a min quedoume
cravada unha espiña.

Pra salvarse Hespaña,
¿quén s'afogaríaa?
Y eu tiña tres fillos,
¡a riqueza miña!

3

Cal famentos lobos,
as hordas feixistas
ouveando entraron
na aldea tranquiña.

¡Ai, Sant-Yago Apóstole!
¡María santísima!
¡O que ven meus ollos!
¡Mouros en Galiza!

Os homes pr'os montes
fuxiron axiña.
As mulleres soias
ficaron, ¡probiñas!

Levaronnos todo:
os bois, a vaquiña,
o millo, as patacas,
o porco, as galiñas...

Pero, a pesar d'elo,
contábame rica.
O maor tesouro
quedábame aínda.

Chamaron á porta;
abrín de siguida.
Tres corpos sangrentos
¡ai, no chan xacían!

¡Perdín os meus soles!
¡A riqueza miña!
¡Xa non teño nada!
¡Pra que quero a vida!

R A M Ó N R E Y B A L T A R

CARTAS D'ALÁ...

DE FISTERRE A BARCELONA POL-A VOLTA DE RIO XANEIRO

Copla fidel d'unha carta recibida en Río de Xaneiro e datada en Fisterre o 19 de Xaneiro do 1937, que puido saír de Galiza agachada no seo d'unha muller. Trátase de persoas honradas e dinas de fé, cuxos nomes non se din por ter alá familia que poidera ser oxuxeto de represalla.

Querido hirmán: Como fai tanto tempo que non sei nada de ti, teño medo que che haxa pasado algun mal, n'estes tempos en que todo está revolto. Saberás que desde o mes de xulio do ano anterior, que houbo un levantamento de tropas na Coruña contra o Goberno, en toda Galiza reina o mais espantoso medo, porque se fusila e persigue a todos cantos tiñan ideas ou compromisos esquerdistas. E polo que toca a este Partido de Corcubión, asusta, meu hirmán, o que pasa, pois a todos os amigos de don Pepe Miñones, persoa tan boa e amante dos probes, que non fixeron nada malo, zoupan n'eles como si foran cans doentes.

O 25 de xulio chegou a Cée un camion cheo de fascistas armados con fusiles ó mando do teniente da Guardia civil de Corcubión, Rodrigo Santos Otero, o mais grande criminal que se pode coñecer, e uníronselles deseguida a Guardia civil de Cée e Corcubión, e feixistas d'estes povos. Logo de chegar ordenaron un tiroteo polo povo matando ao Guardia municipal Pedro Ozón, e ferindo a outros varios, apesar de que por non haber armas alí ninguén fixo resistencia. Despois d'aquel día ven unha chea de prisións, persecucións e crímenes a eito, contra todos aqueles que se distinguiran nas eleccións de febreiro votando ao Frente Popular. Encheron as cárceres de Corcubión e outros lugares que arranxaron como prisións, con xente de toda esta comarca. Os mais vagos e perdidos, metéronse a feixistas e andan faguendo as mais vergoñentas falcatrúadas, sobre todo cos que eles coidan enemigos seus.

Ao Alcalde de eiquí, don Cipriano Fernández, radiotelegrafista, director da Estación deste Cabo, leváronno a Coruña dicindo que tiña que ir declarar, e d'alí a poucos días apareceu preto da Arzúa o seu cadaver todo desfeito que poñía espanto.

N'este povo tan miserento e probe, puxeron multas por mais de dez mil pesos, e houbo que ver tristes esceas ante os que non tiñan os cartos, nin quen llos prestase, pois levábanos presos a Corcubión e a Coruña, maltratándoos bárbaramente. Noustante non ter cometido a xente de esquerdas ningún abuso cando estiveron no poder, non lles valeu de nada ser bos, porque algúns que saíron presos de Fisterre, de Corcubión, de Cée, e dos outros povos do Partido, non chegaron á Coruña e quedaron polo camiño asesinaados. Entre eles figuran o alcalde de Zas, señor Varela, doce concellales, e o oficial do mesmo Axuntamento, don Luis Cereixo; o alcalde de Vimianzo, señor Alborés, un hirmán do mesmo, don Manuel (a) «Cordas», contratista de obras; o segredario e o oficial maior do mesmo Axuntamento, abogado don Andrés Ferreiro Gavilán e señor Lamela, respectivamente, que era xordo; o maquinista José Sardina, de Corcubión; o rexistrador da propiedade que foi da mesma Vila, don Angel García Toribio, que o asesinaron en Puente deume; a maestra de escola, natural de

Corcubión, doña Mercedes Romero, con cuio cadaver ensañáronse brutalmente por estar casada co o dirixente socialista da Coruña, Mazariegos, que xa o habían fusilado n'aquela cidade os primeiros días. A un celador de telégrafos de Corcubión, chamado Daniel, fórono a asesinar preto de Santiago. Da fábrica de Carburos de Brens (Corcubión), foron mortos os seguintes empregados por teren pertencido a unha sociedade obreira: Norberto Recaman, José Lago Fernández, Teófilo Mejuto Leis, Perfecto Trasmonte Costa, Jesús Chouza Filgueira, Florentino Canosa Barreiro, Manuel García Castiñeiras, Domingo López Domínguez, o fillo de Granada de Brens, outro apelidado Moledo e Domingo Antonio, segredario da sociedade. Ao presidente da mesma, Victorino Blanco, déronlle unha tunda tremenda, rompéndolle os brazos e varias costelas, pero sin matalo aquel día, ate uns cantos despois, que o levaron d'ese xeito a Santa Comba, donde o asesinaron e despedazaron o cadaver.

Falta unha chea de xente de todos estes povos; muitos estan agachados. No pedregal do Pindo, no alto do monte, hay agachados uns 120 homes d'esta comarca, uns dos reemplazos da Mariña que non acudiron á chamada, e outros simpatizantes do Frente Popular. Como non teñen armas, nin alimentos, vénse precisados a baixar do monte pra buscar que comer, e aínda que os veciños protéxenos, non poden evitar que a numerosa guardia que os vixía embaixo atrape algúns, que desaparecen, dicindo que os levan para o fronte, pero non se volve a saber deles. Algúns outros poideron fuxir, e os mais, detéñennos e din que os levan pra a Coruña. Como aparecen algúns cadáveres de xente descoñecida, dise que algúns de eiquí lévanos a asesinar a outro sitio pra que ninguén poida recoñecelos.

A un fillo do comerciante de Corcubión, don Segundo Rey, chamado Luis, de 15 anos, estudante, déronlle unha palliza tan grande que morreu ao pouco tempo de resultados dela. A outro fillo do procurador don Xoquín Fernández Vara, tamén estudante, téñenno gravísimo; e a un hirmán d'este, déronlle unha tunda que o teñen a mal traer. Ao procurador do mesmo xuzgado de Corcubión, e perito agrícola, que ti ben coñeces, don Emilio Durán Graño, perseguíano de tal xeito, apesares de ser home vello e enfermo, que quíxose matar dándose un corte no pescozo, e aínda que non morreu, perdeu a razón.

Foron multados e destituídos: o xefe de Correos; o de Telégrafos don Manuel Díaz; o de Telégrafos don Arturo Romaní e o oficial don Antonio Barcala; o primeiro foi deportado a Cuntis, e o segundo a Redondela. Tamen destituíron ao mestre de Cée, don Cándido Rodríguez a quen lle mataron un fillo, que non sei como se chama. A dona da fonda, doña Antonia Martínez (a) «Poya», despois de multala repetidas veces, leváronlle dous netos; a un deles matárono, a o outro ferírono. A probe señora, ao saber a notiza, morreu repentinamente na porta da casa.

O axudante de Marina Garrote, apesar de que é moi dereitista, ten dous fillos que simpatizaban cas esquerdas e fixeron propaganda, e por esta causa foron condenados a cadea perpétua. A mesma pena déronlle a Manuel Trillo (a) «Paula», os tres de Corcubión, e aos veciños de Cée, José Cernadas e Manuel Rodríguez, deportándoos ao presidio de Pamplona, e non se sabe nada d'eles.

Aos amigos de don Pepe Miñones que se salvaron destas salvaxadas, acribilláronos a multas, e agora, a muitos d'eles, estanlles embargando os bens. Figuran entre os mais perseguidos: o procurador don Xoquín Fernández, o abogado don Xan Bugeiro, os comerciantes señores Segundo Rey e Antonio Teixeira, así como tamen Ricardo Xouvanoba, a dona do café Basilio, ao mestre xubilado don Xan Díaz, médicos don Xan Esparís e don Manuel Pardiñas e outros mais que non recordo.

Espantan as atrocidades que se están cometendo, principalmente a que fixeron co Diputado do Frente Popular, don José Miñones, de Corcubión. Despois de telo preso na Coruña desde o principio, condenáronno a morte e a pagar unha multa de 1 millón de pesetas, a fins do mes d'outono, pra fusilalo ao remate o douto de decembre. N'este interin, tivéronno tres ou catro veces en capilla varios días. Así estivo c'unha agonía alongada de mais de un mes, ate que foi fusilado, porque había interés en que desaparecera por parte dos seus enemigos que estiveron traballando, baixo corda, ate saíren ca súa. Para darche unha pequena idea da moral d'este gran home que soio aspiraba ao engrandecimento do seu país de nacemento, ate sufrir tan terrible martirio, direiche que morreu perdoando a todos os seus enemigos, e finou como un valente, defendendo a berros os seus ideais de liberdade e democracia. Outra proba da entereza e lealtade que tivo, móstrase no feito de que despois de telo preso varios días, ao comenzo da guerra puxéronno en liberdade provisoria; así estivo uns dez días; acosellábanos todos que escapara, concha que non fixo, porque non quería abandonar nesos tráxicos momentos, seus amigos en perigo, e a causa que defendía. Non lles bastou matalo, senon que despois d'esta salvaxada, embargáronlle todo canto tiña, e despois foron á casa da viuda (que medio tola e enferma vivía soio para os catro filliños orfos, o maior de sete anos) e sacáronlle os moebles, tendo por ela que ir buscar teito e axuda á familia dela, pois nada lle deixaron. A probe nai e a tía d'este novo mártir, puxéronlle unha chea de multas, e tamen lles embargaron os bens que herdaran dos seus pais.

A don Jesús Miñones, hirmán do deputado morto, tivéronno catro meses pechado na cadea de Corcubión, faguéndolle ir coa caldeiros de porquería a lavalos á fonte pública que hai no medio da vila diante da súa casa, para que o visen d'aquel xeito, e medio encoiro, os veciños todos e a propia muller e a nai. Apesar de que nunca se metera en política, debe o cargo de vice-cónsul da República Arxentina, e debido á protesta do cónsul da Coruña, non lle pasou peor mal. Agora din que o mandaron desterrado á montaña de Lugo.

O hirmán, o médico don Manolo, tivo a sorte de saír uns días antes da revolución pra Madrid, e gracias a iso, non-colleron, pero andiveron como tolos bas-cándoo pra matalo antes que seu hirmán, e encartáronno no mesmo proceso, facendo figurar n'él, entre outras cousas, que ibamanexando un camión con explosivos, según din. Xa ves que calumnia tan grande pois como che digo, xa saíra antes da revolución para Madrid.

Non che digo nada dos dirixentes de Fisterre, nin das barbaridades que fan, porque connigo non se meteron, e teño medo falar. Tampouco che mento, de outros lados d'esta comarca, mais arredados, porque aínda que me dixeron nomes de persoas que mataron, non-os coñecía, non me lembro quen son.

En Vimianzo, Corcubión e Cée, os dirixentes mais criminales son, según se di, o teniente da Guardia civil, xa nomeado

Rodrigo S. procurador, mado Che. primeira seu cuñado feixistas de bión, Fra. fillos do m. Paco e A. En Cée, o de Brens, liano); «Cú de ou fillos d'esta culpa aos Cándido R. prestaron gusto Abe. todo ao ter o diputado outros que levan a cul. dos obreiros mais, así c. baridades c. A fábrica mais que n.

CRONICA

D

Hay act. pular mov. en la Arge. conocido d. este y a aq. proseguir. tanto entu. mete alcan. se la atien. a sus mere. ponderable. Esta obr. ble espont. gentino, ta. no sólo no. er duplic. generosos. que lucha, as múltipl. que en Es. portivas, e. reado al. la vez, más red. está alenta. realizada c. ar a los. elo. Seis son. nes que má. ún cuando. or cuantía. Citaremos. el Gobierno. ar, Amigo. Comisión. España, Co. Gobierno E. Comité Fen. anos de la. federación. más de ésta.

Rodrigo Santos Otero, e o seu fillo; o procurador Salvador Blanco, e o fillo chamado Chete; o segredario do xuzgado de primeira instancia Augusto Abella, e o seu cuñado Pepe Trillo, xefe éste dos feixistas do Partido; o alcalde de Corcubión, Francisco Trillo (a) «Cámpia»; os fillos do médico Cándido Ramón, chamados Paco e Antonio, e os fillos de Figueroa. En Cée, o director da fábrica de Carburos de Brens, Eduardo Garrone (que é italiano); o banqueiro Perfecto Castro (a) «Cú de ouro»; o abogado Paco Leis, e os fillos d'estes dous. Tamen lle botan muita culpa aos médicos Alexandro Sendón e Cándido Ramón, que din que foron os que prestaron declaración con Paco Leis, Augusto Abella e Salvador Blanco, e sobre todo ao teniente Santos, no proceso contra o deputado Miñones. Algúns destes e os outros que che nomeo, de Cée, son os que levan a culpa de teren contribuído á morte dos obreiros da fábrica, e d'outras persoas mais, así como das tundas e demais barbaridades que uns e outros fan e autorizan. A fábrica de Brens, traballa día e noite, mais que nunca, en faquer carburo e man-

ganeso, e todo o que se fai lévano barcos alemáns e italianos.

Por eiquí din que o vapor Alberto, da mesma fábrica, fondeado no porto, está sempre preparado para en caso de un levantamento, ou si visen as cousas mal paradas, fuxir con toda aquela xente, incluso cos dirixentes da Coruña e Santiago.

Tamen che direi, que teñen chamados os quintos que lles correspondía entrar os anos 38 e 39, e xa se fala de que axiña avisarán pra os do 40.

Estamos pasando un fero inverno. Alimentos aínda hai, e non van caros, pero fallan cartos pra mercalos, pois non se ve diñeiro por parte algunha. O que falla, ou escasea muito, e véndese a prezos que ninguén pode alcadar, son as roupas, fíos, teas, calcetíns e medias, calzado, agullas, e toda cras de ferretería e maquinaria, e o que non se dá no país.

En fin, meu hirman, avisa por ahí, de certa maneira, aos coñecidos, que non veñan a Galiza polo d'agora, mentras vivimos ca alma nun puño, pois non temos ningunha garantía, con tantas salvaxadas e crímenes.

lletos para su difusión esas mismas impresiones.

Una profusión de festivales que suman centenares son llevados a cabo por los comités centrales y subcomités en cada localidad o barrio, los que, desde luego, están asistidos por el entusiasmo popular que los anima. Muchas conferencias y algunas exposiciones de afiches, folletos, tarjetas y otro material recibido de España coronan la obra de dichas organizaciones.

Toda esta labor sin olvidar la ininterrumpida colecta por medio de listas, insignias, tarjetas, bustos, carnets de racionamiento, bonos y otros.

Colaboran en esta magna tarea las juventudes de los diversos partidos en fraternal pugna y noble emulación, y multitud de elementos del S. R. I., volcado en buena parte en esta labor de ayuda a España.

Coopera también con todo celo el Patronato de ayuda a las víctimas del fascismo en España, surgido poco después de los acontecimientos de Asturias en el año 1934, y el Centro pro repatriación de españoles republicanos, nacido del deseo incontenible de gran número de españoles que desean ofrendar su vida en defensa de las libertades de su patria, amenazadas por el fascismo internacional, en colaboración con los traidores insurreccionados el 19 de julio de 1936.

Casi todas estas organizaciones están en la actualidad trabajando bajo el control de la Embajada española y esforzándose, en una noble ansia de emulación, por superarse día a día. Frente a ellas, que ganan la calle con su propaganda y sus manifiestos diarios, la obra de los fascistas españoles y de sus simpatizantes criollos pasa, si no desapercibida, al menos sin pena ni gloria, es decir, esforzándose con vano histerismo en llamar una atención que nadie le dispensa.

Este aserto lo confirman las medidas policiales proponiéndose interrumpir toda obra de ayuda a España, «sea del bando que sea», lo que en definitiva sólo perjudica a las organizaciones de ayuda al pueblo leal, las únicas que de veras trabajan entre el pueblo y con el pueblo y de él obtienen sus cuantiosas donaciones que suman centenares de miles de pesos argentinos mensualmente. Hemos subrayado esto porque muchas organizaciones españolas parecían poner en duda, tal vez por desconocimiento, la importancia de esta ayuda del pueblo argentino y su volumen, el que, no obstante, puede acrecentarse mucho, como dejamos dicho, pues tales organizaciones no están, ni mucho menos, envanecidas de su labor, sino al contrario, muy bien dispuestas para superarla, lo que ha de lograrse con una acertada atención desde aquí mismo.

No ha faltado entre las tareas de ayuda a España el boicot a la prensa

CRONICAS DE AMERICA

ASPECTOS IGNORADOS DE LA AYUDA A ESPAÑA EN LA ARGENTINA

Hay actualmente un fortísimo y popular movimiento de ayuda a España en la Argentina, que por ser muy poco conocido del pueblo español le resta a éste y a aquélla también, estímulos para proseguir la loable obra iniciada con tanto entusiasmo y calor y que promete alcanzar relieves insospechados si se le atiende desde España de acuerdo a sus merecimientos y al volumen imponderable de sus colectas.

Esta obra, que ha surgido con notable espontaneidad entre el pueblo argentino, tan variado en su composición, no sólo no está agotada, sino que puede ser duplicada fácilmente con alientos generosos alcanzados desde la España que lucha, ya sean éstos realizados por las múltiples organizaciones de socorro que en España existen, culturales, deportivas, etc., o ya por un organismo creado al efecto, o por ambos medios a la vez, pues toda atención no será jamás redundante ni confusionista si está alentada por los mejores deseos y realizada con idéntico propósito: Ayudar a los combatientes con el mayor celo.

Seis son actualmente las organizaciones que más se distinguen en la ayuda, aún cuando existen otras varias de menor cuantía.

Citaremos algunas: Comité de ayuda al Gobierno Español del Frente Popular, Amigos de la República Española, Comisión Coordinadora de Ayuda a España, Comité Gallego de Ayuda al Gobierno Español del Frente Popular, Comité Femenino de Ayuda a los Huérfanos de la República Española y Confederación General del Trabajo. Además de éstas, existen comités de las di-

versas regiones de España, tales como vasco, valenciano, asturiano, etc.; asimismo, existen otros de las diversas colectividades extranjeras, italiano, alemán, judío, polaco, etc.

Hay también algunos periódicos, además del conocido vespertino *Crítica*, que dedican grandes espacios y una honrada voluntad a glosar y encomiar la obra de defensa de su independencia que con tanto ahinco y heroísmo lleva a cabo la República. Desde luego, están la mayoría de los de la colectividad española: *La Nueva España*, *España Republicana*, *Galicia*, *El Correo de Asturias*, *El Noticiero Español*, *España*, *España Leal*, etc., además de otros de las diversas colectividades extranjeras ya citadas, así como todos los periódicos de las organizaciones proletarias. Revistas como *Pan* y *Claridad* juegan también un importante papel en la difusión de la razón que asiste en la defensa de sus libertades y de la que dimana su fuerza.

Existen dos oficinas de prensa al servicio de la República, las que distribuyen a los periódicos, en la mejor forma posible, el material de que disponen, que no es todo lo surtido y documentado que sería de desear.

Un comité de defensa de los derechos de la República colabora con aquélla inquiriendo de los escritores de mayor prestigio y de las figuras de mayor relieve en la política argentina, y aun de otros países, su opinión sobre la cruenta lucha que asola a España, para entregar esas opiniones a la prensa, y con la autoridad que de ellas fluye contribuir al convencimiento de los más remisos; finalmente, imprimiendo en fo-

facciosa, aun a la más pretendidamente seria, e igual a los comerciantes fascistas, a los productos de Italia y Alemania, «cuyos aviones masacran a nuestros hermanos españoles», decían los manifestos; boicot a las compañías teatrales españolas, simpatizantes de Franco y su cohorte, que por allá pululan (con la honrosa excepción de la Xirgu), boicot que alcanzó al mismo Maraño, al que agrió una conferencia la juventud estudiantil argentina.

Se han sumado a esta obra, aun cuando no con las posibilidades con que cuentan, los intelectuales argentinos, y han formado comités de ayuda empleados de farmacia y médicos que procuran aliviar, en lo posible, el dolor de la brutal guerra que al pueblo español le ha impuesto el fascismo italoalemán.

La mujer argentina demostró una gran dedicación para esta obra de ayuda primero a los heridos, mediante el envío de una ambulancia, y a los niños después, con colectas de juguetes, seguidas de ininterrumpidos envíos de víveres.

Coros gallegos, rondallas e infinidad de números artísticos prestaron y pres-

tan su colaboración gustosamente en cuantos festivales se celebran. Dos llevados a cabo en abril, el 14 uno y el 30 otro, se vieron asistidos de un gentío tal, que llenaba el amplio estadio en que dichos actos tenían lugar, y cuyo número se calculó en 50,000. En ellos los representantes de España, cónsul y encargado de negocios, hicieron uso de la palabra, y a instancias del público expresó también la cálida adhesión de su Gobierno a España el embajador de México, Alfonso Reyes.

Todas estas fuerzas de ayuda a nuestro pueblo tenían que caminar hacia una organización única, y con ese objeto se han celebrado diversos congresos, el último de los cuales tuvo lugar en agosto de 1937, el que si no logró una coordinación total de dichos organismos, obtuvo al menos una mayor aproximación de muchos de ellos con el consiguiente reforzamiento de los más débiles, necesario, por otra parte, si se desea poderse enfrentar con éxito a la reacción de aquella República que trata en lo posible de acoger esta gran movilización de las masas populares de la Argentina, y la que, además, representa el más formidable espíritu de actividad

política en aquella nación, así como un grandioso impulso de generosa solidaridad para con la República española de parte de la República hermana, que otrora consideramos hija, y el que por rara paradoja desagrada a la clase gobernante de aquel democrático pueblo. Por ello, en este 12 de octubre del año último, el Centro Pro Repatriación de Españoles Republicanos lanzó la consigna de honrar a España cubriendo de flores el monumento erigido en su honor por el pueblo argentino, y en el que brillaba con fulgor inmarcesible esta sugestiva leyenda: *A la madre patria. Fecunda civilizadora eterna y a la que dicho Centro añadió la terminante frase: Hoy como ayer.*

Hemos expuesto, a nuestro juicio, algunos aspectos poco conocidos de la ayuda a España en la Argentina; diremos, en otra ocasión, en qué consiste la ayuda que la Argentina reclama de España.

J. LORENZO

(Ex secretario del "Comité de Ayuda al Gobierno español del Frente Popular" en la Argentina.)

Imprenta: Casa d'Assistència President Macià, Barcelona

MENSAJE A LOS ESPAÑOLES DE AMÉRICA — POR ARTURO SOUTO

Ayuntamiento de Madrid